Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

Eduskunnan talousvaliokunta

SAK:n lausunto Talousvaliokunnalle koskien hallituksen esitystä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 sekä valtioneuvoston selontekoa julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

SAK kiittää talousvaliokuntaa tilaisuudesta lausua vuoden 2024 talousarvioesityksestä ja vuosien 2024–2027 julkisen talouden suunnitelmasta.

Julkisen talouden sopeuttamisen pitäisi olla laaja-alaista

Julkistalouden tasapainottamisessa ja kestävyysvajeen kuromisessa on kolme olennaista näkökulmaa. Julkisten menojen tarkastelu ja karsiminen on yksi tapa sopeuttaa julkista taloutta, mutta kolikon kääntöpuoli on tulopuolen vahvistaminen, erityisesti verotuksen avulla. Lisäksi talouskasvun ja työllisyyden edellytysten vahvistaminen on kolmas keino, jolla julkistaloutta voi vahvistaa.

Hallitus on varmasti tietoinen näistä kolmesta asiakokonaisuudesta, joita myös valtiovarainministeriön toimesta on tuotu esiin. Lisäksi eri toimien vaikutuksista esimerkiksi tulonjakoon on käyty vilkasta keskustelua ja erityisesti leikkaukset kohdistuvat herkästi pienituloisiin ja verrattain heikossa asemassa oleviin kansalaisiin. Sopeutustoimien paine yksittäisiin toimenpiteisiin on myös sitä suurempi, mitä enemmän sopeuttamisen keinoja ja kohteita rajataan sopeutuksen ulkopuolelle.

Tästä huolimatta julkisen talouden suunnitelmassa ja talousarvioesityksessä sopeutusta ei esitetä tasapainoisella keinovalikoimalla. Erityisesti SAK pitää tärkeänä, että verotus otettaisiin mukaan osaksi julkisen talouden sopeuttamista, mitä esityksissä ei ole käytännössä lainkaan mukana. Seuraavan neljän vuoden aikana Suomen kokonaisveroaste on laskemassa jyrkästi ja vaalikauden lopussa veroaste painuu yhtä matalalle tasolle kuin vuonna 1987. Vaikka hallitus ei pyrkisi nostamaan kokonaisveroastetta, tulisi kokonaisveroasteen lasku vähintään pyrkiä estämään. Kokonaisveroasteen laskeva trendi pahentaa kestävyysvajeen ongelmaa, sillä vuodesta 2022 vuoteen 2027 mennessä kokonaisveroasteen arvioidaan laskevan yhteensä n. 2,9 %:a, mikä vastaa vuoden 2027 arvioidussa bruttokansantuotteessa noin 9,5 miljardia euroa. Hyvinvointivaltion turvaaminen edellyttää vääjäämättä verrattain korkeaa verotuksen tasoa.

Sosiaaliturvan leikkaukset ja työelämäheikennykset murentavat Pohjoismaista hyvinvointivaltiomallia

Suomalainen ja pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli perustuu kattavaan sosiaaliturvaan ja reiluihin työehtoihin, jotka ovat osaltaan tukeneet talouden kestävää kasvua ja tuottavuuskehitystä. Hallituksen kaavailemat leikkaukset sosiaaliturvaan (erityisesti asumistukeen ja työttömyysturvaan) sekä heikennykset työehtoihin (mm. irtisanomissuojaan ja työtaisteluoikeuteen) murentavat kolmikantaisuuteen perustuvaa pohjoismaista mallia, johon Suomen menestys on monilta osin perustunut. Irtisanomissuojan heikkeneminen yhdistettynä työttömyysturvan heikennyksiin voi

esimerkiksi johtaa siihen, että suhdanneherkän vientiteollisuuden houkuttelevuus työnantajana heikkenee nuorten silmissä.

Hallitusohjelman työtaisteluoikeuden rajoituksia koskevia kirjauksia perustellaan pohjoismaisella käytännöllä. Muiden pohjoismaiden työmarkkinamalleista on poimittu hallitusohjelmaan vain yksittäisiä käytäntöjä, mutta työmarkkinamalleja ei ole tarkasteltu kokonaisuutena. Suomalaisessa työmarkkinamallissa on perinteisesti turvattu tasapaino työntekijöiden ja työnantajien intressien välillä. Näin työmarkkinoilla on pyritty kestävään ja pitkäjänteiseen kehitykseen. Hallituksen yksipuoliset toimet heikentävät tämän mallin vakautta. On huomionarvioista, että esimerkiksi työrauhalainsäädännön muutoksien taloudelliset vaikutukset on arvioitu vähäiskiksi - työ- ja elinkeinoministeriön mukaan työllisyysvaikutukset vastaavat enintään paria sataa henkilötyövuotta ja taloudellinen vaikutus bruttokansantuotteeseen olisi 10–40 miljoonaa euroa. Kuvatut vaikutukset ovat niin pieniä, että niitä voi luonnehtia olemattomiksi. Vaikutusarvion pohjalta voi kysyä, onko lainsäädäntömuutokselle ylipäätään aitoa tarvetta.

Rakennusalalle tarvitaan voimakkaampia tukitoimia

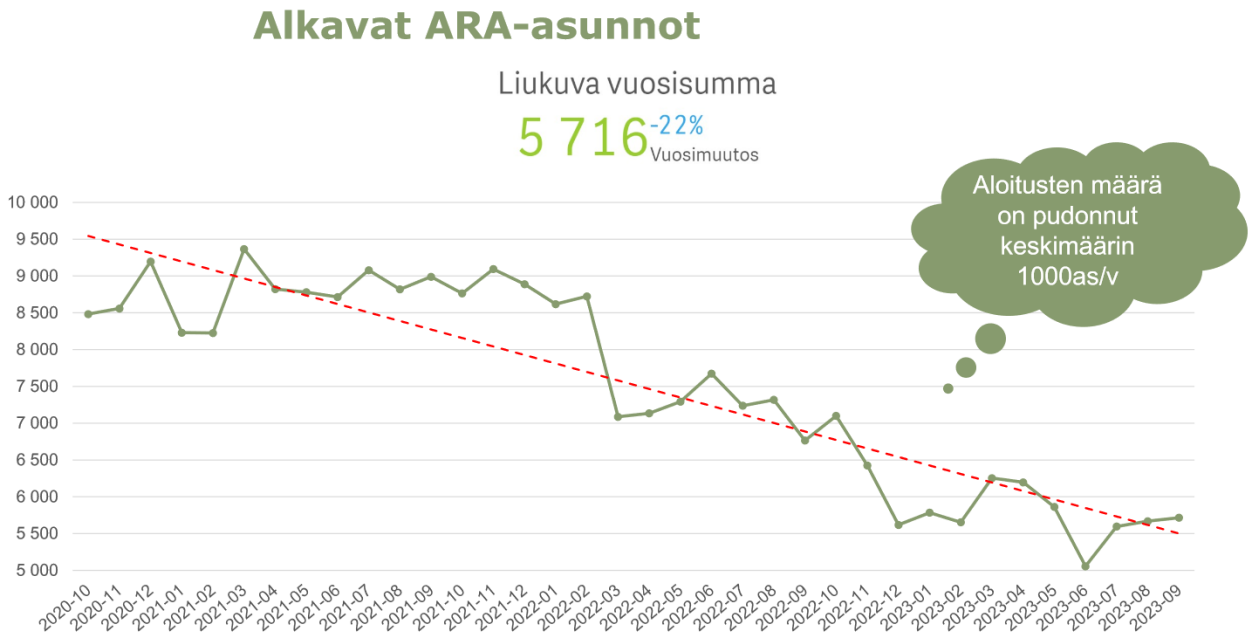
Rakennusala on finanssikriisiä vastaavassa syöksyssä. Rakennusalan konkurssien määrä on 1990-luvun lamaa vastaavassa tilanteessa – rakennusalan yrityksiä on mennyt konkurssiin keskimäärin yksi päivässä kuluvan vuoden maaliskuusta asti. Alan työllisyyden ennakoidaan heikkenevän jopa 40 000 työllisellä, kun suhdannekuopan pohja aikanaan saavutetaan. Toistaiseksi alan sukellus on näkynyt ennen kaikkea uudisrakentamisessa ja se pahenee, kun käynnissä olevat hankkeet saadaan valmiiksi sillä uusia hankkeita ei ole odottamassa käynnistymistä. Merkittävä ongelma on, että myös korjausrakentamisen puolella on edessä vaikeammat ajat, etenkin kun yksityiset ja julkiset vuokranantajat pyrkivät minimoimaan menojaan.

Asuntojen uudistuotanto putoaa tänä vuonna Rakennusteollisuuden arvion mukaan 16 000 asuntoon, kun vuonna 2021 määrä oli 47 000. VTT:n arvion mukaan asumiskustannusten pitäminen kohtuullisella tasolla vaatii n. 30 000 uuden asunnon rakentamista vuosittain 2020-luvulla, keskittyen pääkaupunkiseutuun ja suurimpiin kaupunkeihin. Mikäli uudistuotannon taso ei ole riittävää, riskinä on asumiskustannusten nopea nousu pidemmällä aikavälillä.

Erityisen voimakasta rakentamisen hidastuminen on ns. vapaarahoitteisessa tuotannossa. Vapaarahoitteista tuotantoa olisi mahdollista paikata julkisesti tuetulla ARA-tuotannolla, kuten toimittiin finanssikriisin ja 1990-luvun laman aikoihin. Vaikka ARA-tuotanto on ”julkisesti tuettua”, on sen vaikutus budjettitalouteen vähäinen, sillä ARA-tuet maksetaan budjettirahoituksesta erillisestä valtion asuntorahastosta (VAR). ARA-asuntotuotanto oli vuositasolla vielä vuonna 2020 noin 10 000 asuntoa, mutta tuotanto on pudonnut noin puoleen vain muutamassa vuodessa. ARA-tuotannon määriä tulisikin tässä tilanteessa kasvattaa ja tavoitella tulevina vuosina 10 000 ARA-asunnon vuosituotantoa. Hallitusohjelmassakin todetaan, että ARA-tuotantoa on tarkoitus käyttää tasaamaan suhdanteiden vaihtelua: ”Mitoitetaan valtion tukeman asuntotuotannon

Kasvu ja vaikuttaminen -osasto

korkotuki- ja takauslainavaltuudet aiempaa paremmin rakennusalan muun suhdannetilanteen mukaisesti. Tämä tarkoittaa valtuuden kasvattamista matalasuhdanteessa ja valtuuden alentamista korkea- tai noususuhdanteessa (niin sanottu vastasyklisyys).”

Hallituksen budjettiriihessä esittelemät toimet ovat täysin riittämättömiä tukemaan alan ahdinkoa. Päätöksistä osa jopa pahentaa alan tilannetta. Hallitus esimerkiksi vahvisti hallitusohjelman kirjauksen asumisoikeustuotannon (ASO) lopettamisesta vuoden 2024 jälkeen. ASO-tuotanto on ollut noin 2000 uutta asuntoa vuosittain eli hallitus leikkaa tämän vuoden tuotantomääriin suhteutettuna asuntotuotannosta pois yli 10 prosenttia. Nykyisessä suhdannetilanteessa on erittäin epätodennäköistä, että asumisoikeus (tai muu ARA-tuotanto) korvautuisi vapaarahoitteisella asuntotuotannolla. Laskusuhdannetta vain vahvistetaan ja seurauksena on enemmän rakennusalan konkursseja ja työttömyyttä.

ARA-asuntokannan (mm. kaupunkien vuokra-asunnot) yhteiskunnallinen merkitys ei rajoitu pelkästään asunto- ja rakentamispolitiikkaan. Riittävä ARA-tuotanto on mahdollistanut kaupunkipolitiikassa ns. ”sekoittavan asuntorakentamisen”, joka on pitkällä aikavälillä yksi tehokkaimmista keinoista segregaation torjumiseksi.

Valtion asuntorahaston käyttäminen budjettirahoitukseen on vastuutonta

Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2024 ehdotetaan tehtävän 500 miljoonan euron ylimääräinen tuloutus Valtion asuntorahastosta (VAR) (mom. 12.35.20). Julkisen talouden suunnitelmassa VAR:sta on tarkoitus nostaa vuosina 2024–2027 yhteensä 800 miljoonaa euroa hallituksen investointiohjelman rahoittamiseksi. Päätös on vastuuton rahaston tulevaisuuden kannalta. VAR:n tarkoitus on tukea kestävää asunto-

ja rakentamispolitiikkaa, ei paikata kunkin hallituksen yllättäviä menoja tai veronleikkauksia. Pääomien irrottaminen VAR:sta muihin tarkoituksiin on myös vastoin rahaston sääntöjä.

Mitä pienemmäksi VAR:n tase käy, sitä rajallisemmaksi mahdollisuudet nykyisellä tai tulevilla hallituksilla on käyttää ARA-tuotantoa esimerkiksi suhdannepoliittisena työkaluna.

Kasvuun tähtäävät toimenpiteet puutteellisia ja epäuskottavia

Hallitus pyrkii huomioimaan myös talouskasvua edistäviä toimia. Osa esitetyistä toimista on SAK:n mielestä kannatettavia, kuten esimerkiksi sitoutuminen TKI-rahoituksen kasvattamiseen. Rahoituksen kasvattamisessa olisi kuitenkin syytä keskittyä myös mahdollisimman tehokkaaseen kohdentamiseen. Esimerkiksi opetukseen ja tutkimukseen kanavoitavan osuuden kasvattaminen on SAK mielestä hyvä päätös.

Hallituksen tavoitteena on edistää talouskasvua erityisesti työllisyyttä kasvattamalla. SAK pitää tavoitetta kannatettavana, mutta toimenpiteitä huonoina. Esimerkiksi asumistuen leikkauksilla ja työttömyysturvan suojaosien poistoilla ei ole juuri lainkaan työllisyysvaikutuksia, joten kyse on tosiasiallisesti vain sosiaaliturvan leikkauksesta.

Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että energiaintensiivisen teollisuuden sähköistämistuki päättyy vuonna 2026. Puhtaan sähkön merkitys teollisuuden kilpailukyvylle ja vihreän siirtymän toteuttamiseksi korostuu tulevina vuosina. Teollisuuden sähköistämistuen lakkauttaminen heikentää energiaintensiivisen teollisuuden kilpailukykyä ja vaikeuttaa ilmastotavoitteiden saavuttamista.

Investointeja perusrahoituksen kustannuksella

SAK näkee tarpeelliseksi investointien turvaamisen Suomessa. Hallituksen kaavailema investointiohjelma ei kuitenkaan näyttäydy loogisena kokonaisuutena. Ohjelmaan valittujen investointikohteiden valikoituminen ei näytä perustuvan investointien tehokkuuteen ja odotettuihin tuottoihin. Olennaista olisi priorisoida investointikohteita panos-tuotos suhteen kautta ennemmin kuin poliittisista lähtökohdista.

Ongelmallisimpana piirteenä SAK näkee investointien rahoitusratkaisun, joka nojaa voimakkaasti julkisen omaisuuden myynnistä saataviin tuottoihin. Julkisten omistusten markkina-arvo on laskenut ripeästi, minkä vuoksi omaisuuden realisointi ei ole juuri nyt viisasta. Omaisuuden myynti on usein myös peruuttamaton toimenpide, joka voi kohdistua esimerkiksi huoltovarmuuden tai sosiaalisten investointien kannalta kriittisiin kohteisiin. Lisäksi on syytä huomauttaa, että tuottavan omaisuuden myynti on lisävelan ottamiseen rinnastuva toimenpide, mikä hämärtyy usein julkisessa keskustelussa.

Investointiohjelman ohella hallitus on samanaikaisesti heikentämässä esimerkiksi perusväylänpidon rahoitusta. On ristiriitaista, että hallitus samanaikaisesti leikkaa väylien budjettirahoitusta ja toteuttaa liikenneinvestointeja valtion omaisuuden

myynnistä saatavilla tuotoilla. On ongelmallista, jos julkisen omaisuudenhoidossa pitkäjänteinen ylläpitoa laiminlyödään kertainvestointien varjolla.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Lauri Muranen
elinkeinoasioiden päällikkö